

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

REFLEXE ČESKÝCH POUTNÍKŮ

Bakalářská práce

Tereza Rybáková

Specializace v pedagogice, obor Český jazyk se zaměřením na
vzdělávání

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Novotný

Plzeň, 2022

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím zdrojů informací a literárních pramenů, které uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Plzni dne

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji Mgr. Jiřímu Novotnému za vedení mé bakalářské práce, za cenné rady, čas a připomínky.

Obsah

Úvod	2
1. České země za Jagellonců	3
1.1. Vladislav králem	3
2. Cestování, deníkové záznamy a cestopisné črty cestovatelů v 15. století – se zaměřením na díla Martina Kabátníka a Jana Hasištejnského z Lobkovic.....	8
2.1. Martin Kabátník	9
2.1.1. O Martinu Kabátníkovi	9
2.1.2. Kabátníkova cesta.....	10
2.2. Jan Hasištejnský z Lobkovic.....	11
2.2.1. O Janu Hasištejnském.....	11
2.2.2. Janova cesta.....	12
3. Motivace a reflexe českých poutníků směřujících do Svaté země.....	14
3.1. Svatá země	14
4. Komparace děl a závěrečná sumarizace poznatků	27
5. Poselství středověkého díla a jeho odraz ve školství	30
5.1. Kruté náboženství	30
5.2. Židé žlutou, křesťané modrou a muslimové svobodu	31
5.3. Boje jako součást našich dnů	31
Závěr.....	33
Resumé.....	34
Summary	35

Úvod

Tématem této bakalářské práce jsou motivace a reflexe českých poutníků při cestě do Svaté země. Konkrétně se bakalářská práce zabývá cestopisy dvou významných českých poutníků, a to texty Martina Kabátníka *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta* a Jana Hasištejnského z Lobkovic *Putování ke Svatému hrobu*.

V první části práce bude shrnut historický kontext, konkrétně se zaměříme na české země za Jagellonců v období vlády krále Vladislava Jagellonského. Budou popsány okolnosti, za kterých se mladý král dostal k trůnu i jeho následná doba panování.

Další část textu již bude věnována cestopisným záznamům Martina Kabátníka a Jana Hasištejnského z Lobkovic. Nejprve se seznámíme se životopisy poutníků samých, poté se budeme věnovat jejich cestám.

Třetí část práce je stěžejní. V samém úvodu do této kapitoly vysvětlíme pojem Svatá země. Dále dojde k analýze obou děl a popíšeme Kabátníkovy i Hasištejnského reflexe z cest. V práci rozebereme postřehy náboženské, geografické, hospodářské, kulturní a obchodní. Následující kapitola se bude věnovat komparaci těchto dvou děl a sumarizaci zjištěných poznatků.

Podstatou závěrečné kapitoly bude středověké dílo a jeho význam ve školství. Pokusíme se najít spojitost mezi středověkým dílem a jinými historickými událostmi nebo současností, kterou bychom mohli využít při výuce žáků a přiblížit jim tak smysl děl cestopisného charakteru.

Cílem bakalářské práce je popsat a vystihnout nejzajímavější a nejpodstatnější postřehy poutníků Martina Kabátníka a Jana Hasištejnského z Lobkovic. Naším záměrem je dále texty komparovat a poskytnout stručný přehled o reflexích zmíněných poutníků. Dále se snažíme o přenesení poznatků do praxe tím, že nastíníme možnosti, jak středověké dílo přiblížit žákům základních nebo středních škol.

1. České země za Jagellonců

1.1. Vladislav králem

Poté, co zemřel Jiří z Poděbrad, se zdálo, že by se země Koruny české mohly opět spojit pod ruce jediného panovníka, a to Matyáše Korvína, který měl do té doby pod svou nadvládou Moravu, Slezsko a obojí Lužici. Stoupenci zesnulého vládce by jej museli uznat českým králem, toto jednoduché řešení bylo však vyloučeno. Na jaře 1471 se Kazimír IV. rozhodl uplatnit dědické nároky manželky Alžběty Habsburské a vyjednat tak české královské důstojenství jejich patnáctiletému synovi Vladislavovi II. Jagellonskému. Chtěl vést uherské nespokojence k tomu, aby proti Matyášovi povstali a připravili se na příchod nového panovníka.¹ Pokud by Matyáš pod svou nadvládu připojil i Čechy, získal by rozsáhlou říši a zároveň by ohrozil jagellonské postavení, čímž by překazil jejich záměry. Další obavou bylo, že by se mohl oženit a zplodit vlastního potomka, to by jeho pozici v středoevropském regionu mnohonásobně posílilo a mocenské ovládnutí prostoru Jagellonci by se značně zkomplikovalo.² Korvín měl významnou podporu papeže, který v něm viděl husitského nepřitele a možného spojence při boji s Turky. Byl silným vojenským protivníkem.³ Další Matyášovou výhodou byla jeho finanční zajištěnost, nejen v podobě majetku, ale také v hotovosti.⁴ Volba krále Koruny české vzbudila rozruch po celé Evropě. Uchazeči o svatováclavskou korunu pocházeli z bavorských, saských, braniborských a dalších německých dvorů. Přestože byl Matyáš Korvín považován za nejvíce pravděpodobného potenciálního nástupce, hovořilo se také o bavorském Ludvíkovi Bohatém, císaři Svaté říše Fridrichovi nebo o francouzském králi Ludvíkovi XI. či zeti Jiřího z Poděbrad Albrechtu Saském, zvací list obdržel také Jindřich Münsterberský, který ale tuto příležitost sám odmítl. Naopak Albrecht Saský využil své příležitosti a rozhodl se poukázat na manželství s dcerou Jiřího z Poděbrad Zdeňkou. Tajné motivační výzvy o pokus dosáhnout českého trůnu mu byly zaslány Benešem z Weitmile a Řehořem z Heimburgu. Do Prahy ho doprovázelo početné vojsko a měl podporu čtrnácti českých šlechticů, kteří uzavřeli písemnou dohodu o podpoře Albrechta na noční schůzi. Podpora

¹ ČORNEJ, Petr. *Český stát v době Jagellonské*. Praha, 2012, s. 5 - 6.

² ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí koruny české – sv. VI*. Praha, 2007, s. 403.

³ MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích*. Praha, 2002, s. 264.

⁴ Tamtéž, s. 272.

však nebyla tak silná, aby znamenala ohrožení pro Matyáše Korvína a Vladislava, kteří byli považováni za dva hlavní aktéry, a to především kvůli většímu počtu stoupenců.

V květnových dnech 1471 proběhl volební sněm v Kutné Hoře, která byla vhodným konacím místem především díky její poloze mezi Prahou a Jihlavou. Zdeněk Konopišťský ze Šternberka, Jan Zajíc z Házmburka a biskup Tas z Boskovic patřili mezi Korvínovy přívržence, jejichž projev nebyl tak působivý jako projev mluvčího polské delegace Dobieslaw Kurozweckého, zvaného jako Lubelczyk. Právě jeho řeč přispěla k Vladislavově vítězství. Zmiňoval jazykovou příbuznost českého a polského státu a samozřejmě apeloval na Vladislavův dědičný nárok na český trůn po matce Alžbětě. Chválil Vladislavovu milou povahu a jeho kladné vlastnosti. Neoddělitelnou součástí princova úspěchu byl také fakt, že stoupenci Jiřího z Poděbrad chtěli splnit jeho přání v podobě posazení mladého Jagellonce na český trůn. Jménem Matyáše dostal slovo rodák z Vratislavi Jan Beckensloer, na přítomné však jeho promluva neudělala zvláštní dojem. Korvínovi nepomohla ani řeč knížete Viktorina.⁵

27. května 1471 sněm učinil rozhodnutí, že českým králem se stane princ Vladislav Jagellonský. Vlášda v Koruně české byla rozdělena mezi dva panovníky, což potvrdil manifestační ceremoniál uskutečněný v Jihlavě již druhý den. Korvín byl tímto rozhodnutím značně rozhořčen a dal pohnutku pověřenému Lorenzu Rovarellu a Gabrielu Ragonimu, aby potvrdili platnost olomoucké volby a prohlásili ho českým panovníkem. Tento krok ale nebyl úspěšný, jelikož papež Pavel II. jihlavský akt odmítl legalizovat.

Příjezdu Vladislava Jagellonského se Praha dočkala 19. srpna 1471. Příjezd byl velkolepý, s početnou polsko-slezskou družinou. Slavnostní obřad korunovace se konal 22. srpna 1471 a Jagellonci se mohli radovat z další koruny, tentokrát české. Matyáš se tak stal králem bez koruny již podruhé. Korvín se ale se situací odmítal smířit, dále chtěl o českou korunu bojovat, a tak zprvu vláda Vladislava Jagellonského nebyla snadná. Bylo namíste najít konečné řešení tohoto problému a vypořádat se s nepřítelem z Uher.⁶

⁵ ČORNEJ, Petr. *Český stát v době Jagellonské*. Praha, 2012, s. 6 - 9.

⁶ ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny země koruny české – sv. VI*. Praha, 2007, s. 408 - 410.

1.2. Vladislavova vláda

Mladý král se jevil mírnou povahou, chtěl se zavděčit a neriskovat špatné vztahy s českými stavy. V zahraniční politice se sám příliš neorientoval, a tak poslouchal rady a příkazy svého otce Kazimíra. Vnitřní politika spadala spíše do rukou jeho královských rádců. Na místě byla otázka zisku celého českého korunního území, a tak bylo jasné, že válečný střet s Korvínem bude zcela nevyhnutelný.⁷

Vladislav Jagellonský se neocítil v příjemné situaci, stěžoval si otci, že nebyl povolán ke království, ale spíše k jeho zbytkům, vzhledem k tomu, že Jiří z Poděbrad po sobě zanechal velké množství dluhů, které Vladislav přislíbil zaplatit. Jeho pozice nebyla příliš silná, čehož česká šlechta neváhala využít. Také panovnický majetek nebyl velký, vzhledem k tomu, že Poděbradský vlastnil rozsáhlé statky, hrady a území jako soukromá osoba, tím dosáhl toho, že dědictví připadlo jeho synům. Další nemovitosti se využily pro krytí půjček a ostatní finance jako výnos z Kutnohorských dolů nebo vybírání daní sloužily na úhradu dluhů po Jiřím. Touto dobou Vladislav nemohl sídlit na Pražském hradě, vzhledem k tomu, že finanční situace na královském hradě nebyla příznivá, a tak se usadil na Křivoklátě a v Královském Dvoře na Starém Městě v Praze.⁸

Osmanské nebezpečí sílilo v létě roku 1470, kdy Turci získali benátskou ostrovní kolonii Negroponte, díky čemuž v Itálii započal strach a soustavné upozorňování na tureckou hrozbu. Papež Sixtus IV. chtěl uskutečnit myšlenku nemalé protiturecké kruciáty, k tomu ale byla potřeba dohoda mezi Matyášem Korvínem a Jagellonci. Cílem bylo uzavření míru mezi panovníky střední Evropy a společně se postavit Osmanům. Očividné byly i sympatie papeže vůči Korvínovi, který stvrdil Korvínovu volbu českým králem. Cesta exkomunikace Jagellonců k uznání Korvína jako českého panovníka ale nebyla úspěšná. V Budíně dne 31. března 1472 došlo mezi Kazimírem IV., Matyášem Korvínem a Vladislavem II. k mírové dohodě hlavně z důvodu, že při nespojení sil by válku ani jedna strana nebyla schopná vyhrát. Příměří v Německém Brodu vyhlásili taktéž Korvínovi i Vladislavovi přívrženci až do 1. 5. 1473. Po Matyášově izolaci papež změnil svou politiku a rozhodl se podpořit Vladislava tím, že vytvoří podmínky pro konferenci zástupců Vladislava II., Kazimíra IV. a Matyáše Korvína v slezské Nise roku 1473. Zde byl zamítnut

⁷ ČORNEJ, Petr. *Český stát v době Jagellonské*. Praha, 2012, s. 14 - 15 a ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí koruny české – sv. VI*. Praha, 2007, s. 411.

⁸ ČORNEJ, Petr. *Český stát v době Jagellonské*. Praha, 2012, s. 12 - 16.

papežův návrh na sňatek Korvína s Kazimírovou dcerou Hedvikou, čímž by díky věnu Matyáš mohl získat oblasti České koruny, které ovládal. Mír toto jednání nepřineslo, došlo pouze k prodloužení příměří. Český zemský sněm se rozhodl svůj program odvodit z dohod uzavřených v Nise a do výkonného vládního orgánu byli zvoleni představitelé ve spravedlivém poměru. Hynek z Poděbrad a Vilém z Rýzmburka a z Rabí hájili Vladislavovy zájmy, naopak Zdeněk Konopištský ze Šternberka a Jan Zajíc z Házmburka byli Matyášovi stoupenci. Po nepokojích, kdy Jagellonci opakovaně odmítali návrhy z Nisy, a byla potřeba do sporů zapojit zbraně, se v únoru roku 1474 situace uklidnila. Jagellonci se rozhodli uzavřít smlouvu s Matyášem Korvínem, přestože z jejich pohledu nebyla příliš výhodná. Souhlasili tak s příměřím mezi Uherskem a Českem i Uherskem a Polskem a vzdali se svatoštěpánské koruny. V březnu téhož roku byla uzavřena smlouva definující spojení mezi Fridrichem III. a Vladislavem II., čímž byl Vladislav nepřímo uznán českým králem. Další smlouva pojednávala o spojení polského krále a Fridricha III., přičemž v obou smlouvách byly zmínky o vojenském postupu plánovaném proti Matyášovi. Prosinec 1474 přinesl příměří do 25. 5. 1477, rozhodnutí o právoplatném českém králi tedy doposud nepadlo. Korvín se v době příměří zaměřil na Slezsko, neboť si dobře uvědomoval jeho výhodnou pozici jakožto severozápadního štítu. Slezsko se také pyšnilo ekonomickým a vojenským rozvojem a bylo důležitou obchodní trasou.⁹ Matyáš si budoval poměrně silnou pozici tím, že se dál angažoval v protitureckém tažení, kdy v únoru roku 1476 dobyl pevnost Šabac nacházející se v Srbsku. Poprvé však byl zaznamenán vpád Osmanů do jižní oblasti polského státu, což zvyšovalo napětí. Vladislav si taktéž sliboval posílení své pozice v oblasti Slezska, vzhledem k tomu, že se rozhodl uskutečnit kuriózní sňatek s dcerou braniborského kurfiřta Albrechta Achilla Barborou, které v té době bylo pouhých 12 let.¹⁰

Vladislav se roku 1477 rozhodl radikálně jednat a konečně tak získat vytouženou českou korunu. Dlouhodobě připravoval akci proti Korvínovi společně s vojsky Fridricha III., čemuž předcházelo znepokojující vojenské tažení na podporu protikorvínské opozice ve Slezsku a v Lužici. Již rok před tímto zásahem se Vladislav odhodlal obnovit a zdokonalit smlouvu právě s Fridrichem III., což učinil za pomoci svého vyjednavče Beneše z Weitmile. Uskutečnilo se tak ve Vídeňském Novém Městě a zápis zahrnoval slib uznání Vladislava českým králem za vojenskou výpomoc proti rakouské opozici, kterou

⁹ ČORNEJ, Petr. *Český stát v době Jagellonské*. Praha, 2012, s. 18 - 26.

¹⁰ Tamtéž, s. 31.

podporoval král Matyáš. V červnu roku 1477 se Vladislav dočkal korouhve, což směřovalo k oficiálnímu uznání Vladislava českým králem a nositelem českých lén Svaté říše. Papež však stále považoval za českého krále Korvína a již 12. června Matyáš neváhal vyhlásit Fridrichovi válku a vyzvat své přívržence k ukončení příměří. Král Fridrich uposlechl papeže a Korvína začal akceptovat jako českého krále. Během následujících měsíců tak bylo opět uzavřeno příměří a potvrdila se Matyášova značná převaha.¹¹

Po smrti Matyáše Korvína roku 1490 bylo definitivně rozhodnuto a Vladislav se mohl po dlouhých letech boje radovat ze získání Českého království i Uher. Z Čech se stala stavovská monarchie a evropský význam naší země byl naprosto minimální. V Uhrách bylo zvolení Vladislava králem poměrně jasnou volbou, a to hlavně díky jeho nekonfliktní povaze a vstřícnému přístupu. Nastala ale vlna komplikací, kdy bylo nutné zbavit se dalších uchazečů o trůn – Matyášova syna Jánose, ovdovělou královnu Beatrici, Maxmiliána Habsburského a Vladislavova bratra Jana Albrechta. Tento proces trval tři roky.¹²

Po dlouhé nemoci Vladislav II. Jagellonský roku 1516 umírá a na trůn se dostává jeho teprve desetiletý syn Ludvík.¹³ Do Čech jezdil zřídka, komunikoval v podstatě jen prostřednictvím českých vyslanců a zdržoval se po vzoru svého otce v Budíně.¹⁴ Otázka tureckého nebezpečí sílila, a tak se Ludvík poslední rok svého života musel věnovat opatřování protiturecké pomoci na úkor politické situace v Čechách. Dne 29. srpna 1526 Ludvík Jagellonský prohrává proti turecké armádě v bitvě u Moháče a nešťastně umírá. Tímto v českých zemích končí etapa Jagellonců a k moci se dostávají Habsburkové.¹⁵

¹¹ ČORNEJ, Petr. *Český stát v době Jagellonské*. Praha, 2012, s. 34 - 36.

¹² HAY, Denis. *Evropa pozdního středověku 1300 – 1500*. Vimperk, 2000, s. 225 - 226.

¹³ ČORNEJ, Petr. *Český stát v době Jagellonské*. Praha, 2012, s. 197.

¹⁴ Tamtéž, s. 207 - 208.

¹⁵ Tamtéž, s. 231 - 232.

2. Cestování, deníkové záznamy a cestopisné črty cestovatelů v 15. století – se zaměřením na díla Martina Kabátníka a Jana Hasištejnského z Lobkovic

Neznámá místa byla v 15. století objevována poměrně náročným způsobem. Cestování bylo spojeno s problémy a osobním ohrožením cestovatelů, pro něž se země zdála obrovským neprozkoumatelným místem. Vycestování v té době znamenalo dlouhý proces plný potíží, ať už ve smyslu nepohodlí, nepříznivého počasí nebo únavy, čemuž přispívala skutečnost, že většina cest byla prováděna pěšky. Výhodou cestopisů a deníkových záznamů je skutečnost, že ve svých zápisech cestovatelé popisují svůj pohled na svět, své pocity a dojmy a nejde pouze o chabé popisy cest a činů. Touto dobou byly právě ony cestopisné črty hlavním pramenem, díky kterému bylo možné získávat informace o jiných zemích.¹⁶

Popis cizí země, jejího obyvatelstva a krajiny je hlavním účelem cestopisu. Kromě reálného popisu zde můžeme najít i smyšlené příběhy, postavy nebo zážitky. Časový údaj, kdy Češi prvně vycestovali za hranice, není možné určit, protože se nejednalo jen o cesty poznávací, ale i o cesty náboženské, také o cesty obchodní, cesty za řemeslem a studiem nebo o cesty válečnické. Jedním z prvních literárních ukazatelů na oblibu cestování je mapa zobrazená v 15. století v kronice Vavřince z Březové, překladatele Mandevilly ze 14. století, obsahující kruhovou mapu světa. Tato mapa zobrazuje tři světadíly, touto dobou známé, a to Asii, Evropu a Afriku. Cesty byly zaznamenávány rukopisem, tištěné formy přišly zanedlouho po vynalezení knihtisku roku 1453. Jaroslavův a Šaškův cestopis se pyšní titulem dvou prvních českých cestopisů, podoby knihy se ale nikdy nedočkaly. Za to náš třetí cestopis Kabátníkův, kterému se budeme věnovat v dalších kapitolách podrobněji, tiskem prošel roku 1539 v Litomyšli.¹⁷

¹⁶ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé - díl první*. Praha, 1961, s. 9 - 10.

¹⁷ Tamtéž, s. 15 - 17.

2.1. Martin Kabátník

2.1.1. O Martinu Kabátníkovi

Martin Kabátník pocházející z Litomyšle je definitivně jednou z nevýznamnějších osobností českých poutníků, což potvrzuje fakt, že sepsání jeho cesty do Egypta se stalo prvním českým dochovaným cestopisem. O Kabátníkovi mnoho informací nemáme, víme však, že se nejspíš narodil v 50. letech 15. století do dobře zajištěné pražské rodiny. Jméno Kabátník není náhodné, poukazuje na jeho profesi krejčího. Nelze opomenout jeho duchovní nadšení a náboženskou oddanost, kvůli které se po roce 1480 přestěhoval z Prahy do Litomyšle. Nejdříve byl spojován s utrakvistickou církví, později se přiklonil k jednotě bratrské, která mu dávala větší svobodu v praktikování jeho náboženských myšlenek.¹⁸ Tvrdí se, že neuměl číst ani psát.¹⁹ O svých cestách tedy vyprávěl a kolem roku 1500 je nadiktoval svému příteli Adamu Bakaláři, který je posléze sepsal. Je důležité podotknout, že si během cest kvůli negramotnosti nemohl psát poznámky, spoléhal se tedy především na svoji paměť. Dorozumět se pro něj též nebyl jednoduchý úkol. Jediným cizím jazykem, který byl schopen alespoň z malé části praktikovat, byl jazyk ruský.²⁰ Po dlouhé cestě se vrátil zpět do Litomyšle, kde prožil ještě jedenáct let života. Roku 1501 koupil dům od lékaře jménem Jan Černý²¹, který v závěti odkázal manželce Alžbětě.²² Zemřel roku 1503 jako bezdětný²³ a byl pochován na litomyšlském bratrském hřbitově.²⁴

¹⁸ KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492*. Ed. Miloslava Vajdlová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 10 - 11.

¹⁹ Kabátníkova nevzdělanost není doložena. Vzhledem k tomu, že je stav vzdělání na počátku Jednoty bratrské velmi těžko prozkoumatelný, nemůžeme vyloučit, že si své poznámky nevedl do deníku.

²⁰ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé - díl první*. Praha, 1961, s. 78.

²¹ Jan Černý – Niger byl lékařem Jednoty bratrské a autorem významných spisů o botanice a morních nemocech. Léčil velkou škálu významných osobností, například Viléma z Pernštejna s jeho ženou Johankou z Liblic. Jeho bratrem byl Lukáš Pražský, druhý zakladatel Jednoty bratrské, který doprovázel Martina Kabátníka na cestě do Konstantinopole.

²² KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492*. Ed. Miloslava Vajdlová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 79.

²³ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé - díl první*. Praha, 1961, s. 12.

²⁴ KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492*. Ed. Miloslava Vajdlová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 12.

2.1.2. Kabátníkova cesta

Pouť Martina Kabátníka započala roku 1491, kdy byl vyslán litomyšlskými českými bratry na východ a jihovýchod Evropy. Cílem cesty bylo nalézt společnost, která žije dle zásad křesťanské církve. Nalezení takové společnosti by pro jednotu bratrskou znamenalo velký krok, mohla by tak odůvodnit správnost a důležitost její existence. Martin Kabátník cestoval společně s Lukášem Pražským, Marešem Kokovcem a Kašparem z Branibor.²⁵ Cesta vedla po obchodních stezkách přes Krakov, Lvov, Sucevu²⁶ do Konstantinopole, kde se poutníci rozdělili. Do Jeruzaléma již Martin Kabátník pokračoval sám se svým průvodcem. Přes Bospor plul do Malé Asie, dále pokračoval trasou přes Bursu, Ankaru, Gaziantep, Aleppo, Homs. Dostal se až do Damašku, kde pobyl tři týdny. Z tohoto města doputoval do Jeruzaléma. V Jeruzalémě strávil stejný čas jako v Damašku, aby si stihl prohlédnout a projít všechna posvátná místa a udělat si obrázek na zde žijící společnost. Úplně sám, bez svého průvodce, se rozhodl navštívit Káhiru, kde pobyl úplně stejný čas jako v předchozích dvou městech. Prozkoumat místní kulturu mu pomohli najatí průvodci. Káhira ho zjevně velmi zaujala, protože jí věnuje nemalou část svého cestopisu. Na zpáteční cestu domů se Kabátník vydal asi po roce stráveném na cestách stejnou trasou. Jeho pouť byla zakončena v listopadu roku 1492 příjezdem do Litomyšle.

Rukopis byl pořízen v letech 1493 – 1502. Vzhledem k tomu, že Kabátník neuměl psát (je-li to pravda), byl text napsán písařem. Často se hovoří o tom, že onen písař byl Adam Bakalář, ale toto tvrzení je sporné a zapisovatele se dosud nepodařilo určit. Zcela jistě ale víme, že tiskem vydal tento cestopis právě Adam Bakalář, a to v roce 1539.²⁷

²⁵ KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492*. Ed. Miloslava Vajdllová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 80.

²⁶ Město v dnešním Rumunsku.

²⁷ KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492*. Ed. Miloslava Vajdllová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 17 - 26.

2.2. Jan Hasištejnský z Lobkovic

2.2.1. O Janu Hasištejnském

Jan Hasištejnský z Lobkovic je zcela jistě významnou součástí českého cestopisectví a velkou osobností českých dějin obecně. Narodil se roku 1450 jako nejstarší syn Mikuláše z Lobkovic do katolického prostředí. Jeho otec zemřel v jeho dvanácti letech, a tak již v takto mladém věku spravoval hrad Hasištejn, Kadaň, Obříství a Údlice i za své bratry Mikuláše, Jaroslava a Bohuslava.²⁸ Po několika letech se společně se svými bratry dostal do sporů o ono dědictví, došlo tedy k rozdělení, při kterém Janu zůstala Kadaň a Údlice. Je důležité podotknout, že dědictví bylo rozděleno spravedlivě. Mikuláš získal hrad Hasištejn a Obříství a další dva bratři Bohuslav a Jaroslav si rozdělili zbytek. Nejvíce Jan sídlil na kadaňském hradě, kde se snažil hospodařit a rozšiřovat jmění pro syna Jaroslava. Máme informace také o tom, že se Janu narodil ještě nemanželský syn, o kterého se staral jeho bratr Bohuslav.

Přestože on i jeho otec byli katolicky založení, stáli na straně Jiřího z Poděbrad a po jeho smrti se Jan postavil za volbu krále Vladislava a zaujal postoj proti Matyáši Korvínovi.²⁹

Jan neměl dobré vztahy se saskými knížaty a mezi ním a Friedrichem ze Schönburku probíhaly četné spory. Roku 1472 se na saské vévody obrátili obyvatelé Kadaně, kteří byli Janem Hasištejnským vypovězeni z města. Tvrdili, že Janu Hasištejnskému neučinili škodu a neobrátili se proti němu při křížové výpravě. Následovaly další rozpory se Sasy, například muž jménem Hegewald, o němž nevíme mnoho informací, se dal pod ochranu Jana a na svého protivníka Götze z Wolfersdorfu útočil z Kadaně. Dohady mezi Janem Hasištejnským a Friedrichem pokračovaly i v roce 1475, kdy došlo k hádkám o lesy, louky, jezero a rybník. Vypuklý rozbroj mezi Janem a saskými knížaty byl ukončen v březnu roku 1476, kdy došlo k příměří. Roku 1477 se ale opět objevuje stížnost Jana Hasištejnského, ve které stálo, že jeho lidé byli oloupeni saskými poddanými. Smír se nedařil, a tak roku 1477 saská knížata napsala dopis Martinu

²⁸ STREJČEK, Ferdinand. *Jana Hasištejnského z Lobkovic putování ke svatému hrobu*. Praha, 1902, s. 8.

²⁹ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé - díl první*. Praha, 1961, s. 88.

Römerovi³⁰ a pohrozila vypuknutím boje. Roku 1478 byl spor urovnán.³¹ V roce 1479 byl Jan Hasištejnský přijat do panského stavu českého království.

Jan Hasištejnský z Lobkovic zemřel 21. ledna 1517 v Kadani a je pohřben v kadaňském františkánském klášteře.³² Jan Hasištejnský je považován za zakladatele tohoto kláštera od roku 1483, kdy jej rozšířil. Klášter byl zřízen obyvateli Kadaně již v roce 1473. Původně byl klášter pod rukama krále Vladislava, který panství nad klášterem předal Lobkovicům za finanční výpomoc.³³ V prostorech kláštera nás může nejvíce zaujmout sklípková klenba a všudypřítomné nástěnné malby. Tvrdí se, že klášter je odrazem Janovy cesty do Jeruzaléma.

2.2.2. Janova cesta

Svou první cestu Jan podnikal na popud krále Vladislava a společně s Benešem Libštejnským z Kolovrat se vydali přes Norimberk a Trevír do Lucemburska. Cílem této cesty bylo získat Vladislavovi nevěstu Marii Burgundskou. O této cestě není mnoho zpráv, každopádně ale víme, že proběhla kvůli Janově velké oblíbenosti u krále Vladislava.

Červen roku 1487 se pro Jana Hasištejnského nesl v duchu další cesty. Do Říma byl opět vyslán králem Vladislavem, tentokrát cestu podnikal s panem Půtou Švihovským. Cesta započala na Reisenberku a vedla přes Benátky až do samého Říma, kde bylo potřeba složit slib papeži Inocenci VIII., za který uznal Vladislava českým králem.

Cesta do Svaté země započala na jaře roku 1493. K této cestě byl zcela jistě inspirován svým bratrem Bohuslavem, který ji již dříve podstoupil. Putování započalo v Kadani 15. dubna a společnost mu dělal jeho kuchař Blažek. Se svým přítelem Jetřichem z Gutštejna se setkal v Chýši a společně vyrazili dál přes Plzeň a Velhartice do Zwieslu. Dále pokračovali přes Bavorsko na Innsbruck do italského Trevisa. Cestu podnikali typicky na koních, jak bylo touto dobou zvykem. Do Benátek se vydali z pevninské čtvrti Mestre plavbou na bárce. Do Benátek dorazili až 5. května a pobývali zde 25 dní. Mezitím se setkali s dalšími čtyřmi Čechy a 1. června vyrazili mořskou trasou přes Krétu, Rhodos a Kypr do Jaffy společně s dalšími poutníky, kteří byli nejrůznějších národností. V Jaffě loď zakotvila 7. července, cesta tedy trvala déle než jeden měsíc. Během cesty však Jan stihl

³⁰ Jednatel saských knížat ve věcech s Janem Hasištejnským z Lobkovic.

³¹ STREJČEK, Ferdinand. *Jana Hasištejnského z Lobkovic putování ke svatému hrobu*. Praha, 1902, s. 10 - 12.

³² KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé - díl první*. Praha, 1961, s. 88.

³³ STREJČEK, Ferdinand. *Jana Hasištejnského z Lobkovic putování ke svatému hrobu*. Praha, 1902, s. 12.

probádat nejrůznější místa na dalmatské nebo řecké půdě i na přilehlých ostrovech. Na oslech a koních poutníci vyjeli přes Ramlu do Jeruzaléma, kde byli prováděni po svatých místech. Jeruzalém opustili 31. července a vrátili se totožnou cestou zpět. V Benátkách, kam dorazili 30. září, ještě zůstali čtyři dny. Kadaň Jana Hasištejnského přivítala 30. října roku 1493.

Svůj cestopis Jan psal až dvanáct let po své cestě. Původní text z roku 1505 neobsahoval příběh z Benátek, ten byl doplněn až v roce 1509. Mnohé detaily ale svědčí o tom, že Jan musel text psát podle cestovatelského deníku, který si během cesty sám psal, vzhledem k tomu, že zápis obsahuje množství detailních informací, na které by si po dvanácti letech rozhodně nevzpomněl. Původní rukopis se nedochoval, známe jen dva opisy napsané po roce 1515.³⁴

³⁴ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé - díl první*. Praha, 1961, s. 87 - 88.

3. Motivace a reflexe českých poutníků směřujících do Svaté země

3.1. Svatá země

Svatou zemi toužili lidé poznat už ve 3. století, bylo zde nalezeno několik předmětů dokazujících ukřižování Ježíše Krista, jako například samotný kříž, stůl poslední večeře, roušku nebo houbu, z níž sám Kristus pil. Není tedy divu, že tato oblast se stala pro křesťany hlavním cílem pro putování a poznání. Místa, kde byly nalezeny předměty, se stala půdou pro církevní stavby, vznikla tak nová centra života křesťanů a touha po poznání těchto míst ještě více sílila. Podle Storchové byla Svatá země „jedna z civilizačních, kulturních i mocenských funkčních hranic tehdejšího evropanství, tj. křesťanství.“³⁵

Cesta do svaté země byla samozřejmě dlouhá a únavná. Možnosti, jak se do svého vysněného cíle dostat, byly tři. Pozemní, zřejmě nejtěžší, vedla kolem Dunaje do Konstantinopole, odtud Malou Asií až do Jeruzaléma. Druhá cesta vedla přes moře, nejdříve se poutníci dostali do Benátek, lodí se pak přepravili k ústí Nilu, a dále jeli do Akkonu nebo Damietty. Jan Hasištejnský popisuje trasu podél jadranského pobřeží na ostrovy Korfu, Kréta, Rhodos a Kypr.³⁶ Podle Storchové existovala další významná cesta, která ale nebyla aktuální pro české poutníky a byla označována za cestu „normanskou“. Trasa vedla podél severního evropského pobřeží přes Gibraltarský průliv, a dále pokračovala přes Středozemní moře.³⁷

Namáhavou a těžkou cestu do Svaté země poutníci podstupovali zejména proto, aby navštívili místa spojená se životem Ježíše Krista. Chtěli lépe poznat oblasti, kde prožil svůj život, kde trpěl a kde byl zpečetěn jeho osud.³⁸

³⁵ STORCHOVÁ, Lucie. *Mezi houfy lotrův se pustiti... (České cestopisy o Egyptě 15. – 17. století)*. Praha, 2005, s. V.

³⁶ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé - díl první*. Praha, 1961, s. 87 - 88.

³⁷ STORCHOVÁ, Lucie. *Mezi houfy lotrův se pustiti... (České cestopisy o Egyptě 15. – 17. století)*. Praha, 2005, s. V.

³⁸ DOSTÁL, Josef. *Cesty do Svaté země*. Praha, 1948, s. 243.

3.2. Motivace

Martin Kabátník se ve svém vyprávění zaobírá velkou škálou aspektů tehdejšího života v daných oblastech. Pozornost věnuje nejen náboženskému rozložení, ale také politickým a hospodářským poměrům nebo kulturním či sociálním zvykům obyvatel. Popisy navštívených míst a záznam jeho osobních zážitků v díle nechybí, vše je popisováno stručnější formou. Jeho popisy jsou výstižné a srozumitelné.³⁹ Z cestopisu se dozvídáme, že velkým mínusem v poznávání cizí kultury byla Kabátníkova nevzdělanost, neuměl cizí jazyky („že jsme lidé neznámí a jazyka jich neumějíce“⁴⁰), a tak se spoléhal na průvodce, který mluvil ruským jazykem, kterému Kabátník porozuměl.⁴¹

Martin Kabátník se zasloužil o záznam prostého života obyvatel navštívených oblastí, zápis postrádá dlouhé historické záznamy nebo zeměpisné popisy. Věnuje pozornost věcem nebo zvyklostem, které nejsou v Čechách obvyklé a snaží se tak přiblížit obyčejný život v cizině. Jeho cestopisný záznam je psaný především z hlediska osobních zážitků, popisuje krajinu, místní obyvatele a jejich zvyky, zvířata i rostliny. Text má charakter reportáže.

Na rozdíl od Martina Kabátníka si Jan Hasištejský z Lobkovic vedl při své cestě deník, čímž docílil přesnějšího a přesvědčivějšího obrazu. Zakládá si na důkladném popisu denně uražených vzdáleností do jednotlivých měst, které navštívil. Jan Hasištejský byl vzdělaný, a tak neměl problém se v cizích zemích domluvit, k dorozumívání využíval především znalost latiny.⁴² Jeho cestopis provází velké množství mýtů, které mu vyprávěli průvodci. Jedná se především o mýty vázající se ke konkrétním památkám dané lokality nebo o erotické či jiné pověsti. Největší převyprávění oněch mýtů je možno spatřit v pasáži o pouti do Judey. Mimo jiné Hasištejský zmiňuje pověst o sv. Heleně, která určila pravost Kristových hřebů, jimiž byl Ježíš Kristus přibit na kříž,⁴³ a další její osudy. S důležitostí vyzdvihuje také legendy o chrámu Božího hrobu. Vedle mýtů jednu z hlavních úloh v tomto cestopise hraje realita, stejně jako u Martina Kabátníka. Jan Hasištejský

³⁹ KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492*. Ed. Miloslava Vajdlová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 30 - 31.

⁴⁰ Tamtéž, s. 93.

⁴¹ Tamtéž, s. 10.

⁴² FENCL, Jaroslav. *Jan Hasištejský z Lobkovic*. Ústí nad Labem, 1982, s. 22.

⁴³ V prosinci 2021 byla nalezena vzácná křesťanská relikvie na území České republiky v milevském klášteře. Jednalo se o část hřebu, která byla odseknuta z kříže, na kterém byl pověšen Ježíš Kristus.

onu realitu popisuje o něco podrobněji a s větší pečlivostí.⁴⁴ Celý Janův popis je charakteristický tím, že prolíná reálný svět s mýtickými historkami, které slýchal.

Jan Hasištejnský důkladně a podrobně popisoval i svou cestu zpět domů, naopak Martin Kabátník uvedl jen výčet míst, které po cestě zpět míjel. V díle Hasištejnského lze najít také přílohy s přesnou vzdáleností všech míst a soupis všech účastníků, jejichž seznam si pečlivě vedl po celou dobu putování.

3.3. Náboženské postřehy

Martin Kabátník si na svých cestách poměrně podrobně všiml náboženského vyznání obyvatel a celkové národnostní rozmanitosti. Například v textu o Konstantinopoli píše: „V Konstantinopoli, v tom městě najde lidi rozličných věr a jazykův a každá viera nebo jednota mají své kostele a zprávce: Řekové a Římané, Turci a židé, a každé té jednoty jest velmi mnoho, však Turkův jest najviec a židův.“⁴⁵ Národnostní pestrosti si všimá také v Damašku: „V Damašku jsou lidé rozličných věr, jimiž jsem já nemohl vyrozuměti, hned jsou zde dvojí, jedni Samaritáni a druzí tito obecní Židé. Také jsou víry řecké a římské, turecké, než nejvíce arabské...“⁴⁶ Zajímavostí je hostinský dům v Burse, který mohou navštěvovat lidé nejrůznějších náboženských vyznání. Kabátník zdůrazňuje, že sem svobodně mohou vstoupit jak křesťané nebo Židé, tak pohani. Užívá také přirovnání „jak dobrý, tak zlý“.

V cestopise se věnuje i zvykům jednotlivých náboženských skupin. Informuje například o tom, že Arabové nesmějí pít víno, a tak i on se svojí družinou byli opatrní při jeho konzumaci, jelikož měli obavu z jejich reakce. Jako příklad uvádí přenocování v malém městečku Betánie, kde žijí řečtí křesťané, kteří mají vína dostatek a s radostí ho pijí. V Damašku trávil čas s křesťany. Potají pil víno ve sklípcích, účastnil se božího křtu a vyšel s nimi i na procházku, kde se dozvídá, že kostel, který tu kdysi stál na počest sv. Pavla, byl zbořen pohany. Nenápadně se zmiňuje o tom, že na místech, kde převažují obyvatelé islámské víry, se musí křesťané v mnohých věcech a zvycích přizpůsobovat. Takovou nespravedlnost vidí především v Jeruzalémě, kde upozorňuje i na převahu Židů nad křesťany. Tvrdí, že Arabové jsou lidé velmi skromní v jídle i pití, naopak si ale dají

⁴⁴ KŠICOVÁ, Danuše. *Cesty do Svaté Země XII. – XX. století*. Brno, 2013, s. 56 - 57.

⁴⁵ KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492*. Ed. Miloslava Vajdlová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 83.

⁴⁶ DOSTÁL, Josef. *Cesty do Svaté země*. Praha, 1948, s. 15.

záležet na tom, v čem chodí oblíkaní. Dle názoru Kabátníka chodí málo na procházky, raději sedí před svým domem a čtou knihy. Upozorňuje také na ženy, které nemohou chodit nakupovat nebo do kostela.⁴⁷

Navštívil mnohá náboženská a posvátná místa. Zaujal ho například Betlém, který se nachází kousek od Jeruzaléma, místo spojené s Ježíšovým narozením. S obdivem také vypráví o domě Josefa a Panny Marie nebo o kříži, kde byl ukřižován Ježíš Kristus a jeho hrobu. Při návštěvě Jeruzalémského kláštera si všiml nápisu „sedm věr křesťanských“, následuje pasáž, kde jednotlivé víry rozebírá a objasňuje jejich tradice.

Z poznámek lze vypožorovat jeho toleranci k různým vírám, nelze říci, že by s nimi výrazněji sympatizoval, ale získaly u něj jistou míru pochopení. Člověka nesoudil na základě víry, ale na základě činů a osobnosti. Upozorňuje však, že Židé a křesťané jsou v menšině, naopak „Arabů“ či „muslimů“ zde žije daleko víc. Negativně se o lidech s islámským vyznáním zmiňuje pouze v popisu některých příhod, které zažil. Jako příklad je možné uvést situaci na trhu, kdy chtěl Arab od Kabátníka koupit chléb, nicméně Kabátník mu ho prodat nechtěl, protože ho sám potřeboval, a tak ho „múřenín“, jak Arabů Kabátník nazývá, napadl. O Židech tvrdí, že jsou ze všech národů nejvěrnější křesťanům.⁴⁸

V Egyptě se lidské vyznání rozlišuje oblečením, jen islámské vyznání má v oblečení jistou svobodu: „*Samarytáni mají červený oděv aneb zavítie, židé žluté, křesťané mají modré, než Arapi nebo pohané nosé, jaký oděv chtějí, neb jim svoboda podlé moci jest*“⁴⁹

Martin Kabátník si nejvíce všímá společného soužití mezi křesťany, Arabů a Židy. Pokud vezmeme v potaz celkový rozsah díla, pasáže o soužití těchto tří náboženství zabírá podstatnou část.

Cílem Jana Hasištejnského z Lobkovic bylo poznat Svatou zemi právě z hlediska náboženského. Zajímavostí je, že ve svém díle několikrát cituje pasáže z bible, a to tím způsobem, že začátek citátu přeruší vsuvkou „*jakož o tom ve čtení psáno*“ a pokračuje v citaci. Velice často se na svých cestách přímo obrací k Bohu a modlí se nebo prosí o pomoc.⁵⁰

⁴⁷ KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492*. Ed. Miloslava Vajdlová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 89 - 135.

⁴⁸ Tamtéž, s. 99 - 105.

⁴⁹ Tamtéž, s. 131.

⁵⁰ STREJČEK, Ferdinand. *Jana Hasištejnského z Lobkovic Putování ke Svatému hrobu*, Praha, 1902, s. 24.

Také Jan Hasištejnský z Lobkovic ve svých pasážích nezapomněl popsat náboženské rozložení v oblastech, které se svými průvodci navštívil. Například zmiňuje vysokou koncentraci Židů v malém městečku Mastris, odkud se vydali do Trevisu, kde opustili své koně. V Benátkách si všímá rozdílů mezi řeckou a latinskou mší v Kostele sv. Blažeje.⁵¹ V textu věnovaném městu Dubrovnik se Hasištejnský zmiňuje o tureckém nebezpečí. Hovoří o vysoké a přísně střežené baště, u které nikdy nechybí stráž.⁵² Jan Hasištejnský ve svém díle vyzdvihuje především dva tábory – Benátčany a Turky. Zmiňuje se o ostrovech, o které se museli dělit a o jejich odlišné kultuře.

Ze studovaného textu lze vyčíst, že se k islámu nepřiklání a nepodporuje ho, což lze posoudit i na základě jeho označení „*nešlechtný zhoubce křesťanstva*“.⁵³ Nejvíce muslimské vyznání kritizuje v souvislosti s válečným střetem mezi Turky a Chorvaty. Muslimské obyvatelstvo viní z velké krutosti a neúcty. Popisuje, jak lidská mrtvá těla zmrzčili, jen aby „*dostali od císaře pár zlatých*“.⁵⁴ Přestože příliš nesympatizuje s muslimy, oceňuje jejich zbožnost.⁵⁵

⁵¹ KŠICOVÁ, Danuše. *Cesty do Svaté Země XII. – XX. století*. Brno, 2013, s. 53 - 54.

⁵² Tamtéž, s. 58.

⁵³ HASIŠTEJNSKÝ Z LOBKOVIC, Jan. *Jana Hasištejnského z Lobkovic Putování k svatému hrobu*. Ed. František Maleček. Praha, 1906, s. 112.

⁵⁴ Tamtéž, s. 143.

⁵⁵ Tamtéž, s. 159.

3.4. Geografické postřehy

Kabátníkovým cílem nebylo zemi poznat geograficky, nýbrž nábožensky, hodnotově.⁵⁶ Nicméně i přesto se jeho cestopis stal důležitým geografickým zdrojem, přestože jsou některé geografické údaje nepřesné. Zajímavá jsou pro nás přirovnání s Korunou českou, která nám mohou přiblížit naši představu.⁵⁷ Například Konstantinopol popisuje jako „*město veliké, a což jsem rozuměti mohl i s jinými, kteříž Prahy svědomí byli, že se nám veliké zdálo jako tři Prahy*“,⁵⁸ Angoru jako „*Angarie jest město veliké a leží jako Žatec*“,⁵⁹ město Homs „*zdá se tak veliké býti jako Nové Město Pražské a také dlouze leží*“,⁶⁰ Jeruzalém popisuje takto: „*zdál se mi tak veliký, což jsem rozuměti mohl, jako Králův Hradec, a něco jest k němu podobný*“⁶¹. Tento srovnávací přístup je pro něj velice typický.

Všímá si světa kolem sebe. S tím souvisí obrazy přírody. Okolo města Ankara popisuje přírodu jako poušť bez lesů a hor, stejně tak „*Adzamskou zemi*“⁶², hory a sních popisuje ve městě Bajsar a v „*Turkmanské zemi*“.⁶³

Zvířata a příroda jsou pro Kabátníka jedním z témat. Ve městě Bursa ho uchvátíla zvířata podobná liškám nebo psům, která se v noci přesouvají k městu za potravou. Nazývá je turecky „*dafinové*“⁶⁴, podle slov Práška se jedná o šakaly.⁶⁵ V Egyptě se setkává se zvířetem, které pojmenovává jako „*diavant*“.⁶⁶

Rozsáhle popisuje Káhiru, které nazývá Egyptem. Líčí velká předměstí a zahrady, a také se zmiňuje o tom, že kvůli velikosti města ho nejde za jeden den projít pěšky.

⁵⁶ STORCHOVÁ, Lucie. *Mezi houfy lotrův se pustiti... (České cestopisy o Egyptě 15. – 17. století)*. Praha, 2005, s. 6.

⁵⁷ KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492*. Ed. Miloslava Vajdlová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 31.

⁵⁸ DOSTÁL, Josef. *Cesty do Svaté země*. Praha, 1948, s. 7.

⁵⁹ Tamtéž, s. 11.

⁶⁰ Tamtéž, s. 14.

⁶¹ Tamtéž, s. 23.

⁶² Jedná se o zemi mezi Angorou a Caesareí (Izrael).

⁶³ Obvyklé označení pro oblasti ovládané Osmany.

⁶⁴ KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492*. Ed. Miloslava Vajdlová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 88 - 91.

⁶⁵ KABÁTNÍK, Martin. *Martina Kabátníka Cesta z Čech do Jerusalema a Kaira r. 1491 – 92*. Ed. Justin V. Prášek. Praha, 1894, s. 13.

⁶⁶ KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492*. Ed. Miloslava Vajdlová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 136.

Jan Hasištejnský z Lobkovic popisoval vzdálenost v mílích⁶⁷. Dosáhl tím lepší představy a větší přesnosti, na rozdíl od Martina Kabátníka, který ji popisoval většinou ve dnech, o mílích se zmínil málokdy. I Jan ve svém díle používá srovnávací přístup mezi navštívenými a českými městy. Tohoto přístupu ale nevyužívá tak hojně jako Martin Kabátník. Jako příklad je možné uvést srovnání Benátek a Prahy, kdy jsou dle něj Benátky větší než Praha se svým Starým i Novým městem nebo město Zadar, které lemuje pás moře široký jako Vltava u Prahy.

Popis přírody lze spatřit i u Jana Hasištejnského. Při cestě na Korfu popisoval hornaté dalmatské pobřeží, stejně tak líčí vysoké hory chránící ostrov Kréta před nepřáteli.⁶⁸ Prostředí po cestě do Jeruzaléma, kterou popsál jako nejhorší zážitek z putování, líčí v negativním slova smyslu jako pustou a hornatou krajinu bez porostů a života. Ze života bylo možno spatřit pouze stíny šakalů, kteří se pohybovali v pustině.⁶⁹ Samotný Jeruzalém Jan popisuje jako město velmi zpustlé, zanedbané a zničené.⁷⁰

O volně žijící fauně se v cestopisu Jana Hasištejnského z Lobkovic moc nedočteme. Po cestě domů se ale zmiňuje o „*křepelčí portě*“⁷¹ v tureckých horách.

Jan se v mnohých pasážích zmiňuje také o počasí, nejčastěji o větru, který jim často komplikoval cestu. Například vítr, který se obrátil po cestě zpět na ostrov Rhodos nebo slabém větru při plavbě na Korfu. Několikrát hovoří také o bouři.⁷²

⁶⁷ STREJČEK, Ferdinand. *Jana Hasištejnského z Lobkovic Putování ke Svatému hrobu*. Praha, 1902, s. 29.

⁶⁸ KŠICOVÁ, Danuše. *Cesty do Svaté Země XII. – XX. století*. Brno, 2013, s. 56 - 59.

⁶⁹ FENCL, Jaroslav. *Jan Hasištejnský z Lobkovic*. Ústí nad Labem, 1982, s. 77.

⁷⁰ KŠICOVÁ, Danuše. *Cesty do Svaté Země XII. – XX. století*. Brno, 2013, s. 66.

⁷¹ Místo, kde se shromažďují křepelky ze severu a střední Evropy před stěhováním směrem na jih.

⁷² FENCL, Jaroslav. *Jan Hasištejnský z Lobkovic*. Ústí nad Labem, 1982, s. 87 - 92.

3.5. Hospodářské postřehy

V Konstantinopoli je dle Kabátníka dobré žití, bydlení i dostatek potravin a pití, ovšem pokud na to člověk má peníze. Pokud je finančně zabezpečený, je svobodný. Má ale pochyby o tom, zda mají takovou svobodu i křesťané. Kvalitní chléb a dostatek vody i dřeva také popisuje v „zemi Turkmanské“, kde se dozvídá i o pastevectví a chovu dobytka.⁷³ V Gaze je také naprostý dostatek všech potravin, ale zdůrazňuje, že je tu vše velmi drahé.⁷⁴ Opačná životní situace panuje v „Adzamské zemi“. Se smutkem je zde popisován nedostatek chleba, dřeva a málo vody. S kritickým nedostatkem chleba se potýkalo také vypálené město „Baysar“. Ke koupi zde byly pouze potraviny jako cibule nebo kyselé zelí.⁷⁵

Z díla Martina Kabátníka lze vyzorovat, že jedním z největších kritérií pro míru bohatství konkrétní oblasti je voda. V tomto ohledu ho zaujala oblast Sýrie, konkrétně Damašek. O této oblasti píše následující: „*Damašek jest město bohaté na všechny věci i na vodu, neb do něho teče sedmdesát potokův a dva.*“⁷⁶ O vodě se zmiňuje ještě v pasáži o Jeruzalémě nebo malém městečku nedaleko od Gazy, ovšem v negativním slova smyslu. V Jeruzalémě popisuje situaci takto: „*V Jeruzalémě nemají vody tekúce žádné ani studnic a jest od vody město velmi biedné, než cistern v něm mnoho mají, a když déšť prší, toho jsou velmi pilni, aby každý své cisterny naplnil, jakžto muož podle své pilnosti, a na té vodě dost mieti až do jiného dště.*“⁷⁷ V městečku následovně: „*Městečko to jest biedné velmi, nemajú v něm ani vod dobrých, než sú slané a k tomu teplé.*“⁷⁸ Nezakrývá nadšení ze studny, která se nacházela ve městě Samaří.⁷⁹ Tvrdí, že: „*V té studnici jest voda dobrá, pili sme ji rádi. Také ve všem kraji samarském vody lepší nemají než z Jákobovy Studnicze až do Nylusa, kteráž teče z ráje. V tom všem kraji vody sú zlé, slané a píti teplé.*“⁸⁰ Zdůrazňuje také její důležitost: „*U toho města jest hora Cedron a z té hory teče potouček*

⁷³ Tamtéž, s. 87 - 91.

⁷⁴ Tamtéž, s. 112.

⁷⁵ KABÁTNÍK, Martin. *Martina Kabátníka Cesta z Čech do Jerusalema a Kaira r. 1491 – 92.* Ed. Justin V. Prášek. Praha, 1894, s. 14 a KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492.* Ed. Miloslava Vajdlová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 90.

⁷⁶ KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492.* Ed. Miloslava Vajdlová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 97.

⁷⁷ KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492.* Ed. Miloslava Vajdlová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 110.

⁷⁸ Tamtéž, s. 115.

⁷⁹ Území dnešního Izraele.

⁸⁰ Tamtéž, s. 111.

*a té vody všichni užívají, neb tu okolo města žádné jiné nemají vody tekúcé. A když léto suché, tehdy jim přestane téci ten potůček i musé se všichni utéci k Jákobově studnici a všichni z nie berú, což komu potrebie.*⁸¹“

V Egyptě si všiml cukrové třtiny, které zde byl dostatek. Zmiňuje se také o chlebu nebo jahodách. Důležitou pro něj byla návštěva „*balšámového sadu*“. Zde upozorňuje na různorodé dřevo, ovoce i koření.⁸² Naopak se zmiňuje o nedostatku vína. Zároveň ale dodává, že tu vína není potřeba, protože ho „*múřeníni*“ nepijí. Dřeva zde také není moc, protože okolo města nejsou lesy.⁸³

Jan Hasištejnský z Lobkovic si také všímá hospodářského bohatství navštívených krajin. Již ze začátku se zmiňuje o důležité a rozsáhlé těžbě stříbra u města Schwarc. O hospodářství v Charvátsku tvrdí, že se zde hojně pěstovalo ovoce, především fíky. V této oblasti se také dařilo obilí nebo vínu. Víno a ovoce se ve velké míře pěstovalo také na ostrově Korfu. Mimo to zde Hasištejnský popisuje také pěstování mandlí nebo obilí. Velkou míru pozornosti věnoval ostrovu Kréta. Podrobně popisuje množství dobytka a jiné zvěře včetně ptáků, tvrdí, že koroptve jsou zde dvakrát větší než v rodných Čechách. Nezapomíná se zmínit také o pěstování obilí, cukru a ovoce, které se zde rodilo dvakrát ročně.⁸⁴

Stejně jako Martina Kabátníka i Jana Hasištejnského zaujala výroba cukrové třtiny. Na rozdíl od Kabátníka, který ji zaznamenal v Egyptě, se o ní Hasištejnský zmiňuje na ostrově Kypr. Na tomto ostrově ho zaujala také bílá sůl nebo chov dobytka. Velkou nevýhodou tohoto ostrova ale byla častá zemětřesení nebo tzv. „*faraonovy vši*“, podle D. Kšicové se jednalo o štěnice.⁸⁵

Při cestě do Jeruzaléma Hasištejnský s ostatními poutníky přenocovali v Ramě. Zde bylo vychváleno víno a především ovoce „*veliké jahody, podlouhlé, náramně sladké*“.⁸⁶ Také si chválili pitnou vodu, která tekla ve špitále, kde přenocovali. Voda v městských studnách ale dobrá nebyla, dokonce je lidé varovali, aby místní vodu nepili, protože se z ní

⁸¹ Tamtéž, s. 112.

⁸² KABÁTNÍK, Martin. *Martina Kabátníka Cesta z Čech do Jerusalema a Kaira r. 1491 – 92*. Ed. Justin V. Prášek. Praha, 1894, s. 23.

⁸³ KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492*. Ed. Miloslava Vajdlová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 131 - 133.

⁸⁴ KŠICOVÁ, Danuše. *Cesty do Svaté Země XII. – XX. století*. Brno, 2013, s. 53 - 59.

⁸⁵ Tamtéž, s. 64 .

⁸⁶ FENCL, Jaroslav. *Jan Hasištejnský z Lobkovic*. Ústí nad Labem, 1982, s. 75.

umírá. Byla popsána i hospodářská situace v Jeruzalémě. Zmiňuje nedostatek chleba, za to ale hojnost masa.⁸⁷

3.6. Kulturní postřehy

Kulturní památky a zajímavá místa Martinu Kabátníkovi rozhodně neunikala a ve svém cestopisu nám předává jejich poměrně podrobný popis. Již v Konstantinopoli si všímá hradu nacházejícího se na „*prostředně veliké hoře*“, v Damašku ho zaujal kostel postavený na hoře, který je na památku Ábela zabitého Kainem a dům, kde byl pokřtěn sv. Pavel. Zmiňuje také šibenici, kde jsou popravováni zločinci nejružnějším způsobem podle míry provinění.⁸⁸

Rozsáhlejší popis věnoval Kabátník klášteru v Jeruzalémě. Vypráví o hrobu Ježíše Krista, podrobně popisuje vzhled hrobu i kláštera a je zde popsána i tragédie, kdy kvůli rozpadající se zdi zemřeli dva křesťané. Ve městě Káhira ho z kulturního hlediska nejvíce zaujala tvrz, na které stojí hrad „*žoldánů*“⁸⁹. Popisuje zdi a brány, dále se dostává k vyprávění o úřednících. Poté se vydal na náves, kde místní hráli různé hry, které on sám neznal, a tak jim ani neporozuměl.⁹⁰

Se zaujetím vykládá o lázních. Lázně v Konstantinopoli ho zaujaly tím, že do každé části teče studená i teplá voda a člověk se může umýt v jakékoliv z nich, podle jeho vlastní vůle. Obdivuje mramorové lavice, u které jsou destičky na nohy, nejružnější komůrky a mramorové roury. Zmiňuje se také o tom, že peníze, které jsou vybrány za vstup, jsou odevzdány studentům na ubytování.⁹¹ O lázních se také zmiňuje v pasáži o Egyptě. Lázně zde byly čisté a velké, velmi podobné lázním předchozím.⁹²

Návštěvu klášterů a kostelů popisoval Jan Hasištejnský z Lobkovic již před odjezdem do Palestiny. Čas v Itálii jeho družina využívala právě k probádání těchto památek, které Jan již znal z cesty, kterou podnikl v mládí s Jindřichem V. z Rožmberka. Jakožto hrdý františkán se Jan Hasištejnský ve svém putování zaměřuje právě na

⁸⁷ KŠICOVÁ, Danuše. *Cesty do Svaté Země XII. – XX. století*. Brno, 2013, s. 65 - 66.

⁸⁸ DOSTÁL, Josef. *Cesty do Svaté země*. Praha, 1948, s. 8 - 15.

⁸⁹ Pokud autor uvádí žoldána (žoldány), má na mysli místní vládcy (sultány), kteří ovládají oblasti. Zřejmě se jednalo o arabské vládcy.

⁹⁰ KABÁTNÍK, Martin. *Martina Kabátníka Cesta z Čech do Jerusalema a Kaira r. 1491 – 92*. Ed. Justin V. Prášek. Praha, 1894, s. 22.

⁹¹ KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492*. Ed. Miloslava Vajdlová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 86.

⁹² Tamtéž, s. 136.

františkánské lokality. V Benátkách se vydal na bárce do františkánského kostela sv. Joba a sv. Bernardina, zde spatřil tělo sv. Lukáše Evangelisty a zázračný obraz Panny Marie. V bosáckém klášteře San Francesco della Vigna se v dalších dnech účastnil bohoslužby. Také pro něj byla samozřejmostí návštěva slavné baziliky Santa Maria Gloriosa dei Fari, z tohoto místa nám přináší zajímavou informaci o tom, že mniši jsou zde stejní jako v Praze u svatého Jakuba. Nezapomíná také zmínit vysokou kostelní věž s výhledem na Benátky.⁹³

Jan podrobně líčil především ostatky sv. Heleny v kostele nebo křížek z Kristova kříže. Líčení ostatků je pro Jana velmi typické a u Martina Kabátníka se s tímto rysem nesetkáváme⁹⁴. Kromě ostatků sv. Heleny vypráví také o ostatcích sv. Jiřího, konkrétně o hlavě a levé ruce, v klášteře sv. Jiří. S velkým zaujetím také psal o porcelánových plastikách v klášteře sv. Antonína, které mu připadaly jako živé.

Po příjezdu do města Zadar ho zaujala kaple, kde byl pochován sv. Šimon, který údajně obřezával Krista.⁹⁵ Významná pro něj byla návštěva ostrova Lesina, kde navštívil františkánský klášter Milostné Panny Marie. Ve Středomoří patřily mezi nejvýznamnější navštívené památky klášter sv. Františka v Dubrovniku a město Candia na ostrově Kréta a zde stojící klášter sv. Františka.⁹⁶

Hlavním cílem Hasištejnského bylo probádat svatá místa, v Jeruzalémě tedy navštívil spoustu těchto památek, od kláštera na hoře Sion přes údolí Josafat přes samotný Jeruzalém s chrámem Božího hrobu. Navštívil také Betlém a další pamětihodnosti.⁹⁷ Popis chrámu Božího hrobu se v podstatě shoduje s popisem Martina Kabátníka.

⁹³ HLAVÁČEK, Petr. *Proměny františkánské tradice*. Praha, 2019, s. 257.

⁹⁴ Z důvodu, že jedním z typických rysů českého protestantismu je odmítání kultu svatých a je hlásán návrat k prostotě prvotní kristově církve, bez kultu svatých ostatků, zázraků apod.

⁹⁵ KŠICOVÁ, Danuše. *Cesty do Svaté Země XII. – XX. století*. Brno, 2013, s. 54 - 58.

⁹⁶ HLAVÁČEK, Petr. *Proměny františkánské tradice*. Praha, 2019, s. 258.

⁹⁷ FENCL, Jaroslav. *Jan Hasištejnský z Lobkovic*. Ústí nad Labem, 1982, s. 79.

3.7. Obchodní postřehy

Pozornost na obchod můžeme zřetelně spatřit v záznamu Martina Kabátníka, nejspíš z důvodu, že byl sám kupcem. Všimá si nejen množství kupců v jednotlivých oblastech Blízkého Východu, ale také množství a různorodosti potravin, které se v různých městech dají díky obchodu sehnat, nebo je jich naopak nedostatek. Například v Konstantinopoli se zmiňuje o zákazu přívozu vosku a soli. Z obchodního hlediska ho velmi zaujal Damašek, tvrdí, že je město „na kupecké věci jest převelmi bohaté“⁹⁸ a všimá si zde velkého výběru ovoce, masa i vína. Podobně popisuje i město Bursa, až na nedostatek vína.⁹⁹

V městečku nazývaném podle Kabátníka „Galata“ zmiňuje velkou koncentraci kupců: „V tom městě všech věcí našli jsme my dosti podlé obyčeje jich, zvláště kupeckých věcí mnoho v něm jest, neb v tom městě jest sklad veliký od kupcův z mnohých zemích.“¹⁰⁰ Justin Prášil upřesňuje polohu „Galaty“. Dle něj se jedná o město Haleb nacházející se v Sýrii.¹⁰¹ Z hlediska obchodního vyzdvihuje taktéž město Bursa: „Bursa jest město bohaté na všechny věci kupecké, bohatějšíe než Konstantinopole.“¹⁰² Pohanských kupců si všimá v Jeruzalémě, doplňuje, že život je v tomto městě těžký.¹⁰³

V Egyptě se vydal na tržnici. Procházel nejrůznějšími ulicemi a všiml si toho, co lidé prodávají. Nezapomněl upozornit na vysoké ceny. Kabátník prošel i zlatnickou čtvrtí, kde se dalo koupit stříbro, zlato i jiné drahé kameny. Zmiňuje i vysokou koncentraci kupců a řemeslníků.¹⁰⁴

Zájem o obchodní záležitosti spatříme i v díle Jana Hasištejnského z Lobkovic, ovšem zaobírá se jimi v menší míře než výše zmíněný Kabátník. Všimá si benátských lodkařů, kteří v tu dobu zastávali funkci dnešních cestovních kancelářů a přepravou poutníků si vydělávali slušné peníze na živobytí. Neopomenul popsat také práci dělníků,

⁹⁸ KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492*. Ed. Miloslava Vajdlová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 97.

⁹⁹ Tamtéž, s. 87.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 93.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 15.

¹⁰² DOSTÁL, Josef. *Cesty do Svaté země*. Praha, 1948, s. 9.

¹⁰³ KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492*. Ed. Miloslava Vajdlová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 110.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 127 - 130.

tesařů, kovářů a žen pracujících v dílnách.¹⁰⁵ Na břeh Jaffy lidé jezdívali kupovat nejen potraviny, maso a ovoce, ale také drahé kameny jako perly, rubíny, safíry nebo tyrkysy. Mnoho ale riskovali, protože takové obchodování nebylo povolené. Návštěva do svatých míst musela být opatřena smlouvou a každý z účastníků výpravy byl nucen zaplatit dvanáct benátských dukátů. Celkově bylo navštěvování svatých míst spíše obchodem, protože od cestovatelů byly neustále požadovány nějaké poplatky.¹⁰⁶ O tzv. nákupní horečce píše Hasištejnský v textu o cestě zpět domů. Na Krétě se zdrželi na tři dny právě kvůli obchodním důvodům, kdy poutníci ve velké míře nakupovali především dary pro své blízké, kteří na ně čekali doma. Hlavním nakupovaným zbožím se staly šperky nebo tkaniny z velbloudí srsti.¹⁰⁷

¹⁰⁵ FENCL, Jaroslav. *Jan Hasištejnský z Lobkovic*. Ústí nad Labem, 1982, s. 22 - 25.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 70 -76.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 88.

4. Komparace děl a závěrečná sumarizace poznatků

Díla Martina Kabátníka a Jana Hasištejnského z Lobkovic mají mnoho společného, liší se ale především způsobem i stylem psaní. Oba vyzdvihují důležité informace, Martin Kabátník prostším a jednodušším vyprávěním bez hierarchizace, Jan Hasištejnský hutnějším vyprávěním, do kterého jsou vkládány mnohé legendy, mýty a pověsti. Oba cestopisy jsou ale psány poměrně stroze v porovnání s cestopisy jiných cestovatelů. Vliv na rozdílnost cestopisů měl rozhodně odlišný původ obou cestovatelů. Zatímco Martin Kabátník byl prostý a nevzdělaný kupec a řemeslník vyslaný jednotou bratrskou, Jan Hasištejnský z Lobkovic byl pánem šlechtického a urozeného původu. Zásadní rozdíl spatřujeme již ve volbě jejich trasy. Kabátník se na dlouhou cestu vydal suchozemskou východní cestou, naproti tomu Hasištejnský volil pohodlnější způsob koňmo do Benátek, a dále lodní plavbou přes Středozemní moře. Pro oba je typické poměrně strohé vyprávění. Pro Martina Kabátníka je charakteristické vkládání vlastních zážitků a historek, které jsou podávány vtipnou, někdy až ironickou formou, čímž chtěl nejspíš přiblížit obyčejnému člověku život v cizí zemi. Jan Hasištejnský ve svém díle spíše uplatňuje převypravování pověstí, které jsou spjaté s konkrétními místy.

Jak Martin Kabátník, tak Jan Hasištejnský prováděli delší a podrobnější prohlídku míst spjatých se životem a úmrtím Ježíše Krista, oba se zmiňují o poplatcích na daných místech, z čehož je možné usoudit, že již v této době fungoval cestovní ruch a vydělávání peněz v souvislosti s ním. Zajímavostí je, že pobyt v Jeruzalémě, který byl hlavním cílem za poznáním svatých míst, se u obou poutníků časově lišil. Martin Kabátník zde pobýval tři týdny, zatímco Jan Hasištejnský pouze sedm dní. Oba cestovatelé se zajímali o etnické složení obyvatel navštívených míst. U Martina Kabátníka je zřejmá jistá tolerance k různým náboženstvím, přestože s muslimy příliš nesympatizuje. Nejvíce si náboženské rozdílnosti všímá v Jeruzalémě, kde se věnuje popisu rozdílů mezi Židy a místními křesťany. Tvrdí, že Židé křesťanům zakazují pít víno nebo opravovat domy, zároveň se zmiňuje o tom, že Židé pobývající zde patří mezi nejproblematictější.¹⁰⁸ Neopomíná zmínit muslimské ženy, které nemohou vyjít z domu a vše za ně zařizují muži. I Jan Hasištejnský se zmiňuje o muslimech, přestože vyzdvihuje jejich zbožnost, hodnotí je negativně. Celkově si lze povšimnout velmi negativního přístupu Jana Hasištejnského k muslimskému

¹⁰⁸ DOSTÁL, Josef. *Cesty do Svaté země*. Praha, 1948, s. 24.

vyznání. Stejně jako Martin Kabátník si všímá i pohanských žen a popisuje, že v oblečení ve kterém chodí, jim není vidět do tváře.¹⁰⁹

Oba cestopisy obsahují popisy přírody a krajinného rázu. Jedná se o pasáže, které vybočují z linie náboženského vyprávění a snaží se čtenáři přiblížit místa v cizině tak, aby si je sám dokázal představit. Jan Hasištejnský i Martin Kabátník k takovému vyprávění využili srovnání některých lokalit s českými. Tato srovnávací metoda je obecně typičtější pro Kabátníka a hojně ji ve svém díle využívá. Přestože není geografický popis v obou dílech příliš rozsáhlý a autoři se věnují spíše náboženství a památkám spojených s ním, stal se poměrně významným zdrojem pro geografické poznání a představu. V tomto směru je přesnější dílo Jana Hasištejnského z Lobkovic, který uvádí přesné vzdálenosti mezi jednotlivými místy. Přírodních scénérií si můžeme povšimnout opět u obou děl, nicméně Martin Kabátník je popisuje s větší pečlivostí. Zaměřuje se také více na zvířata, která se v oblastech nachází a v Čechách je ještě neviděl. S tím souvisí také to, že si vymýšlí jejich pojmenování a v některých případech je složité rozluštit, o jaké zvíře se ve skutečnosti jedná.

Popis hospodářského bohatství navštívených míst byl zaznamenán v obou cestopisech. Martin Kabátník i Jan Hasištejnský zmiňovali vodu, která v té době určovala hospodářskou úroveň oblasti. Z cestopisů se dozvídáme o nepříliš příznivé situaci v Jeruzalémě, kde se nenachází tekoucí voda a je zde nedostatek chleba. Oba poutníky zaujala výroba cukrové třtiny, Martin Kabátník si jí všiml v Egyptě a Jan Hasištejnský na ostrově Kypr. V obou cestopisech se dále dozvídáme o množství masa, ovoce a jiných potravin na konkrétních místech.

Stěžejní částí obou cestopisů je popis kulturních památek a svatých míst, které oba poutníci navštívili během svého putování. Jedno z nejvíce zajímavých míst, které navštívili oba cestovatelé, je Chrám Božího hrobu. Popis tohoto místa se u Kabátníka a Hasištejnského příliš neliší. Je popisován vzhled interiéru i exteriéru. Unikátní je styl popisu ostatků z ruky Jana Hasištejnského z Lobkovic. S velkým zaujetím líčí stav ostatků sv. Heleny, sv. Jiřího nebo sv. Lukáše Evangelisty. V díle Martina Kabátníka spatřujeme zájem o lázně. Navštívil je v Konstantinopoli a v Egyptě. Obě místa podrobně popisuje, srovnává a chválí.

¹⁰⁹ HASIŠTEJNSKÝ Z LOBKOVIC, Jan. *Jana Hasištejnského z Lobkovic Putování k svatému hrobu*. Ed. František Maleček. Praha, 1906, s. 157.

Poutníci se věnovali také obchodním záležitostem. Skutečnost, že Martin Kabátník byl kupcem, napomohla tomu, že jeho pozornost směřovala i tímto směrem. Nejvíce si všímal kupců a různorodosti zboží, které se v dané oblasti bylo možno sehnat. Věnuje se především potravinám, ale zaujaly ho také o drahé kameny. Jan Hasištejnský na téma obchodu také narazil, zmiňoval možnosti koupě kamenů, potravin a dalších výrobků. Jan Hasištejnský také popsal návštěvu svatých míst v souvislosti s obchodním jednáním, protože vstup do svatých míst byl zpoplatněn a opatřen smlouvou.

5. Poselství středověkého díla a jeho odraz ve školství

Díla Martina Kabátníka a Jana Hasištejnského z Lobkovic vykazují jisté znaky, které jsou spjaty i s pozdější světovou historií, nebo dokonce současností. V podkapitolách níže se pokusíme vystihnout nejvíce zásadní pasáže, které mohou mít souvislost s jinými historickými událostmi, a poukázat tak na to, že historie je v podstatě cyklus, který se neustále opakuje a některé prvky obsažené v těchto cestopisech se projevují i v současnosti a zcela jistě se projeví i do budoucna. Ve školství je možno využít podobné komparace, aby žáci dostali větší přehled o historii a současnosti ve světě. Prohloubí tak znalosti, které už mají a naleznou mezi nimi spojitost a souvislost.

5.1. Kruté náboženství

V průběhu dějin byla Česká republika ovlivněna islámem jen velmi slabě, proto je pro většinu lidí žijících zde islám nepochopen a vnímán negativně.¹¹⁰ Negativnímu vnímání tohoto náboženství napomáhají média a sociální sítě, které islám prezentují jako kruté náboženství, často spojované s teroristy a teroristickými útoky. V dílech Hasištejnského a Kabátníka se s islámem můžeme seznámit celkem podrobně. Přestože se Kabátník snaží být co nejvíce tolerantní a ohleduplný, k islámu si blízkou cestu nenašel. Evokuje to dnešní dobu a českého člověka. Žijeme ve světě, kde se o toleranci často mluví, lidé se snaží neodsuzovat a respektovat každého jedince takového, jaký je. I tak se ale setkáváme s nenávisť nejen vůči náboženskému vyznání, a to z důvodu nepřilíš velké informovanosti. Jan Hasištejnský si cestu k muslimům nenašel, a nejspíš se o ni ani nepokusil. Dal na první dojem a na informace, které měl z druhé ruky. Oba se zmiňují o muslimských ženách, zdůrazňují nadvládu muže, který ženu drží doma a zmiňují i klasický oděv. Jan Hasištejnský nejspíše popisoval dnešní burku, při které ženě není vidět do obličeje. Tento způsob života dnes žije jen malý počet praktikujících muslimů, ženy využívají spíše hidžáb a ve společenském životě již nejsou tolik limitovány muži. I přes to ale ve společnosti panuje představa, že muslimky jsou zbaveny skoro veškerých základních práv. Ve školství je tedy nutné poukázat i na současný islám, předložit žákům příklady současného života v muslimských komunitách a nespoléhat se pouze na starší výklady.

¹¹⁰ BEČKA, Jiří, MENDEL, Miloš. *Islám a české země*. Praha, 1998, s. 9.

5.2. Židé žlutou, křesťané modrou a muslimové svobodu

Martin Kabátník se ve svém díle zmiňuje o tom, že lidé různého vyznání se vyznačují specifickým oděvem: „*Samarytáni mají červený oděv aneb zavítie, židé žluté, křesťané mají modré, než Arapi nebo pohané nosé, jaký oděv chtějí, neb jim svoboda podle moci jest.*“¹¹¹ Rozhodně nás mohla zaujmout poznámka o tom, že Židé nosili žlutou barvu. Nabízí se souvislost s druhou světovou válkou, kdy byli Židé nuceni nosit na oblečení přišitou žlutou hvězdu. Je tedy velmi zajímavé, že právě žlutá barva Židy provázela již v 15. století. Pozoruhodná připomínka je, že muslimové měli v barvě oděvu svobodu. To vyvolává dojem jakési nadvlády vůči ostatním vyznáním a v této poznámce bychom mohli spatřit spojitost s nacisty, kteří měli nad Židy navrch, stejně jako nad nimi měli v 15. století navrch muslimové. Jako další nás mohl upoutat postřeh týkající se modré barvy a s ní spojeného křesťanství. Symbolika modré barvy a křesťanství je zakotvená asi v každém z nás. Tato pozitivní barva vyvolává pocity citlivosti, čistoty a klidu a často se spojuje s postavou Panny Marie. V době života Martina Kabátníka to byli křesťané, kteří se považovali za „čisté“, takže informace o tom, že křesťané nosili právě modrý oděv, je více než vystihující.

5.3. Boje jako součást našich dnů

V díle Hasištejnského můžeme narazit na popis válečného střetu mezi Turky a Chorvaty. Tuto událost popisuje s velkými emocemi, odsuzuje Turky za jejich krutost a snaží se klást důraz na zvěrstva, která během bojů prováděli: „*Tentokráte málo kterým hlavy stínali, ale téměř všem nosy uřezali, a ty s sebou nesli pryč pro lehkost; neb jim císař od každé hlavy dává zlatý.*“¹¹² Zaměřme se na pasáž „*jim císař od každé hlavy dává zlatý*“, ze které můžeme vyčíst podobu osmanských bojovníků s dnešními vojáky, kteří za službu v operačním nasazení obdrží finanční obnos. Pro žáky by tak mohla být zajímavá informace, že finance bylo možné získat právě účastí v boji již v 15. století.

Válečné střety jsou součástí našeho světa už odjakživa. I v současnosti se potýkáme s nepříjemnou situací na východě. Příčin válečných konfliktů je mnoho, málokdy se dozvídáme pravý důvod válečného tažení. Ve většině případů jde však o snahu

¹¹¹ KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta v. 1491 – 1492*. Ed. Miloslava Vajdllová. Litomyšl, Praha, 2019, s. 131.

¹¹² HASIŠTEJNSKÝ Z LOBKOVIC, Jan. *Jana Hasištejnské z Lobkovic Putování k svatému hrobu*. Ed. František Maleček. Praha, 1906, s. 143.

obsadit území jiného státu. Osmanské tažení bylo charakteristické nečekaným a mohutným útokem, opět je tedy možné spatřit podobnost Osmanských válek a současné válce na Ukrajině, které by pro žáky bylo zajímavé komparovat.

Závěr

Byly popsány postřehy poutníků Martina Kabátníka a Jana Hasištejnského z Lobkovic při jejich cestě do Svaté země. Svatá země byla hlavním cílem poznání především kvůli životu a smrti Ježíše Krista a předmětů s ním spojených. Cesta byla velmi fyzicky i psychicky náročná a poutníky na cestě potkávala mnohá nebezpečí. Každý z poutníků si zvolil jinou trasu, jakou se do Svaté země vydal. Martin Kabátník volil cestu pozemní, Jan Hasištejnský z Lobkovic si vybral trasu přes moře.

V obou cestopisech bylo cílem náboženské poznání, i přes to se ale texty staly cenným geografickým zdrojem pro dobu patnáctého století, a to i přes nedokonalosti, které spatřujeme například v Kabátníkových textech, které nejsou přesně geograficky vymezeny. V obou dílech byly zaznamenány prvky charakteristické pro jejich tvůrce, například Jan Hasištejnský a jeho barvitě vyprávění o ostatcích a relikviích, naproti tomu Kabátníkovo vyprávění historek, které na své cestě zažil. Z textů je patrný rozdílný původ obou cestovatelů. Oba spisy jsou přínosné pro společnost, zobrazují každodenní život v cizině, poukazují na rozdílné náboženství, hospodářskou situaci, rozdílnou kulturu i obchod. Oba poutníci prováděli podrobnější prohlídku míst spjatých se životem a úmrtím Ježíše Krista a místa bedlivě vylíčili.

Prvky v dílech Martina Kabátníka a Jana Hasištejnského lze spojit s další historií nebo dokonce současností. Pro žáky ve školách by bylo jistě zajímavé porovnání některých pasáží v textu s dalšími událostmi. Příkladem by mohlo být náboženství islám, o kterém se oba poutníci vyjadřují spíše negativně, stejně jako je tomu v české společnosti. Dalším zajímavým znakem je žlutá barva charakteristická pro židovskou komunitu. Již v patnáctém století Židé chodili oblékáni ve žlutých šatech, podobnost bychom mohli spatřit ve žluté židovské hvězdě, která byla symbolem nacistického útlaku. Charakteristický prvek můžeme vidět také ve válce. V patnáctém století dále sílilo osmanské nebezpečí a s válkami se setkáváme také dnes, v jednadvacátém století.

Na závěr je důležité ocenit odvážnost poutníků, kteří se na své cestě setkávali s mnohými nepříjemnostmi, ať už náboženského nebo přírodního charakteru. Putování v této době nebylo běžnou záležitostí a cesty byly velmi nevyzpytatelné a nebezpečné. Díky statečnosti obou poutníků jsme získali unikátní popis nejrůznějších oblastí života této doby mimo Čechy.

Resumé

Tato bakalářská práce se věnuje cestopisným záznamům dvou významných českých poutníků Jana Hasištejnského z Lobkovic a Martina Kabátníka.

Nejprve je popsán historický kontext, konkrétně české země za vlády Jagellonců. V další části textu jsme se seznámili se životopisy obou poutníků a popsali jejich cestu. Ve třetí části, která je stěžejní, jsou charakterizovány nejdůležitější a nejzajímavější postřehy Martina Kabátníka a Jana Hasištejnského z Lobkovic z oblasti náboženské, geografické, hospodářské, kulturní a obchodní. Následující kapitola je věnována sumarizaci těchto poznatků a komparaci děl Martina Kabátníka *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta* a Jana Hasištejnského z Lobkovic *Putování ke svatému hrobu*. Závěrečná kapitola se zabývá středověkým dílem a jeho odrazem ve školství. Snažíme se najít spojitost mezi prvky zmíněných děl a dalšími historickými nebo současnými událostmi.

Cílem práce je popsat stěžejní postřehy v dílech Martina Kabátníka a Jana Hasištejnského z Lobkovic. Záměrem je texty porovnat a popsat v čem se autoři lišili nebo naopak shodovali. Také se snažíme přiblížit středověké dílo žákům ve školách tím, že poznatky z děl aplikujeme i na jiných historických nebo soudobých událostech.

Summary

This bachelor thesis is devoted to the travelogues of two important Czech pilgrims Jan Hasištejnský of Lobkovice and Martin Kabátník.

First, the historical context is described, specifically the Czech lands under the Jagiellonian rule. In the next part of the text, the biographies and journeys of both pilgrims are described, and in the third part, which is the key part, the most important and interesting insights and reflections of Martin Kabátník and Jan Hasištejnský of Lobkovice in the religious, geographical, economic, cultural and commercial spheres are described. The following chapter is devoted to a summary of these insights and a comparison of the works of Martin Kabátník's Journey from Bohemia to Jerusalem and Egypt and Jan Hasištejnský of Lobkovice's Journey to the Holy Sepulchre. The final chapter deals with medieval works and their reflection in education. We try to find connections between elements of the works mentioned and other historical or contemporary events.

The aim of the thesis is to describe the key insights and reflections in the works of Martin Kabátník and Jan Hasištejnský of Lobkowitz. The intention is to compare the texts and describe how the authors differed or, on the contrary, agreed. We also try to bring medieval works closer to pupils in schools by applying the knowledge from the works to other historical or contemporary events.

Seznam použité literatury

BARTLOVÁ Milena, ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí koruny české – sv. VI.* Praha: Paseka, 2007. ISBN 978-80-7185-873-7

BEČKA, Jiří a Miloš MENDEL. *Islám a české země.* Olomouc: Votobia, 1998. ISBN 80-7220-034-8.

ČORNEJ, Petr. *Český stát v době jagellonské.* Praha: Paseka, 2012. ISBN 978-80-7432-225-9.

DOSTÁL, Josef. *Cesty do Svaté země.* Praha: Evropský literární klub, 1948.

FENCL, Jaroslav. *Jan Hasištejnský z Lobkovic.* Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1982.

HASIŠTEJNSKÝ Z LOBKOVIC, Jan, MALEČEK, František, ed. *Jana Hasištejnského z Lobkovic Putování k svatému hrobu..* Praha: CyrilloMethodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1906.

HAY, Denys. *Evropa pozdního středověku 1300-1500.* Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7021-986-7.

HLAVÁČEK, Petr. *Proměny františkánské tradice: od teologie a filosofie ke kultuře a umění.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2019. Europeana Pragensia. ISBN 978-80-7308-947-4.

KABÁTNÍK, MARTIN, PRÁŠEK, JUSTIN, ed. *Martina Kabátníka cesta z Čech do Jerusalema a Kaira r. 1491 – 1492.* Praha: Nákladem České akademie Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1894.

KABÁTNÍK, Martin, VAJDLOVÁ, Miloslava, ed. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta r. 1491-1492.* Litomyšl: Regionální muzeum, 2019. ISBN 978-80-88211-09-9.

KŠICOVÁ, Danuše. *Cesty do Svaté země: XII.-XX. století : mýty a realita v ruských a českých cestopisech.* Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6139-2.

KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé – díl první.* Praha: Orbis, 1961.

MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích, 1471-1526*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2002. ISBN 978-80-200-0895-4

STORCHOVÁ, Lucie, ed. *Mezi houfy lotrův se pustiti--: české cestopisy o Egyptě 15.-17. století*. Praha: Set out, 2005. ISBN 80-86277-44-5.

STREJČEK, Ferdinand. *Jana Hasištejnského z Lobkovic Putování k Svatému hrobu*, Praha: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1902.